

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Промислова галузь має ключове значення для вітчизняної економіки, а показники її функціонування виступають головним чинником соціального та економічного розвитку країни загалом. Ґрунтовне дослідження стану промислової галузі відіграє важливу роль, адже дана галузь достатньо сильно впливає на соціально-економічне становище нашої країни, враховуючи її експортні можливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток промислового комплексу України, його проблеми та шляхи їх розв'язання висвітлені в працях таких науковців як О.І. Амоша, В.П. Вишневський, І.О. Галиця, М.О. Кизим, Ю.В. Кіндзерський, О.Й. Лесько, А.Д. Олійник, О.В. Пирог, І.В. Причепя, В.Є. Хаустова, А.В. Шевченко, Т.М. Юсупова, М.М. Якубовський та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Головна мета статті полягає у ґрунтовному аналізі сучасного стану розвитку промислової галузі України.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Промисловий сектор України виступає важливим системоутворюючим чинником економічного розвитку країни, який тим чи іншим чином позначається на всіх інших її сферах та галузях. На підприємствах промислового комплексу працює понад 3 млн осіб. Промислове виробництво формує п'яту частину доданої вартості, а також більшу половину експорт-

ного потенціалу держави. В сьогодиншніх тяжких зовнішньоекономічних умовах, саме промисловий комплекс виступає головним чинником «виживання» України.

В економіці України роль промисловості – її наймасштабнішого сектора – залишається ведучою. Достатньо нагадати, що в ньому виробляється близько 40% загальноукраїнського випуску товарів і послуг, 80% їх експорту, створюється понад 30% валової доданої вартості. В цій галузі сконцентрована приблизно третина основних засобів виробництва зайнятих в економіці. При всій складності сьогодиншньої ситуації промислове виробництво є одним з основних джерел оплати праці найманих працівників, прибутків підприємств, податкових і валютних надходжень держави [3, с. 107].

Нині загальний стан галузі характеризується як деіндустріалізація, яка пов'язана не лише з істотним (майже вдвічі) зменшенням внеску промисловості у створення валової доданої вартості в економіці за останні десятиліття, а й з наростаючою структурно-технологічною відсталістю виробництва, закриттям значної кількості унікальних, у тому числі високотехнологічних, підприємств, тотальною зношеністю основного капіталу галузі внаслідок загальмовування відтворювальних процесів і хронічного дефіциту інвестиційних ресурсів [1, с. 28].

Протягом останніх п'яти років в Україні спостерігається нестабільна динаміка індексу промислової продукції (рис. 1).

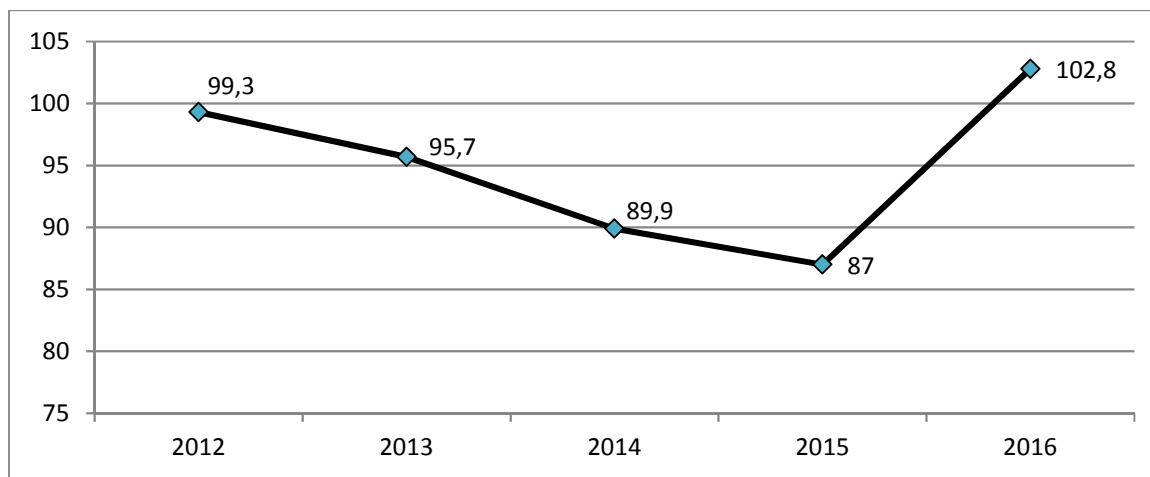

Рис. 1. Індекс промислової продукції в Україні протягом 2012–2016 років, % (складено автором на основі [2])

Так, протягом 2012–2015 років індекс промислової продукції зменшився на 12,3%, проте з 2015–2016 років даний показник, навпаки, збільшився на 15,8%. Загалом протягом 2012–2016 років даний показник зріс на 3,5%. Така ж динаміка спостерігається з індексом промислової продукції за видами діяльності (табл. 1).

Так, протягом останніх п'яти років індекс промислової продукції зріс у добувній промисловості – на 3,9%, переробній промисловості – на 1,8%, а також у

постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційного повітря – на 1,6%.

Найвищий індекс промислової продукції в Україні у 2016 році в регіонах України спостерігається у Житомирській області (110%), Вінницькій області (104%) та Рівненській області (100,3%). В свою чергу, найменший індекс спостерігається у Луганській області (4%), Донецькій області (65,4%), а також Закарпатській області (79,7%).

Таблиця 1

Індекс промислової продукції за видами діяльності в Україні протягом 2012-2016 років, % *

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	Абсолютне відхилення, +/-
Промисловість	99,3	95,7	89,9	87,0	102,8	3,5
Добувна промисловість	99,0	95,2	89,3	86,9	102,9	3,9
Переробна промисловість	98,0	92,7	90,7	87,4	99,8	1,8
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	100,9	98,9	93,4	88,0	102,5	1,6

* Складено автором на основі [2].

Щодо показника обсягу реалізованої промислової продукції в Україні протягом 2012-2016 років збільшився на 399167,8 млн грн або на 29,2% (табл. 2). Зростання даного показника спостерігається у всіх видах промисловості. Так, обсяг реалізованої продукції до-

бувної промисловості збільшився на 86224,2 млн грн або на 59,8%, переробної промисловості – на 266638,3 млн грн або на 30,6%, а також постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 46993,6 млн грн або на 14,1%.

Таблиця 2

Обсяг реалізованої промислової продукції в Україні протягом 2012-2016 років, млн грн*

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	Абсолютне відхилення, +/-	Відносне відхилення, %
Промисловість	1367925,5	1322408,4	1428839,1	1776603,7	1767093,3	399167,8	129,2
Добувна промисловість	143941,9	151575,3	154700,8	191599,3	229966,1	86224,2	159,8
Переробна промисловість	871146,6	817734,3	903735,3	1139213,2	1137784,9	266638,3	130,6
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	333248,2	333400,6	351803,2	424705,2	380241,8	46993,6	114,1

* Складено автором на основі [2].

Крім цього, варто зазначити, що протягом останніх двох років обсяг реалізованої промислової продукції скоротився на 9510,4 млн грн або на 0,5%, що зумовлено руйнуванням виробничого потенціалу та транспортної інфраструктури в промисловості країни.

Дані табл. 2 свідчать про те, що лівова частка в структурі реалізованої промислової продукції в Україні протягом всього періоду припадає на переробну промисловість (рис. 2).

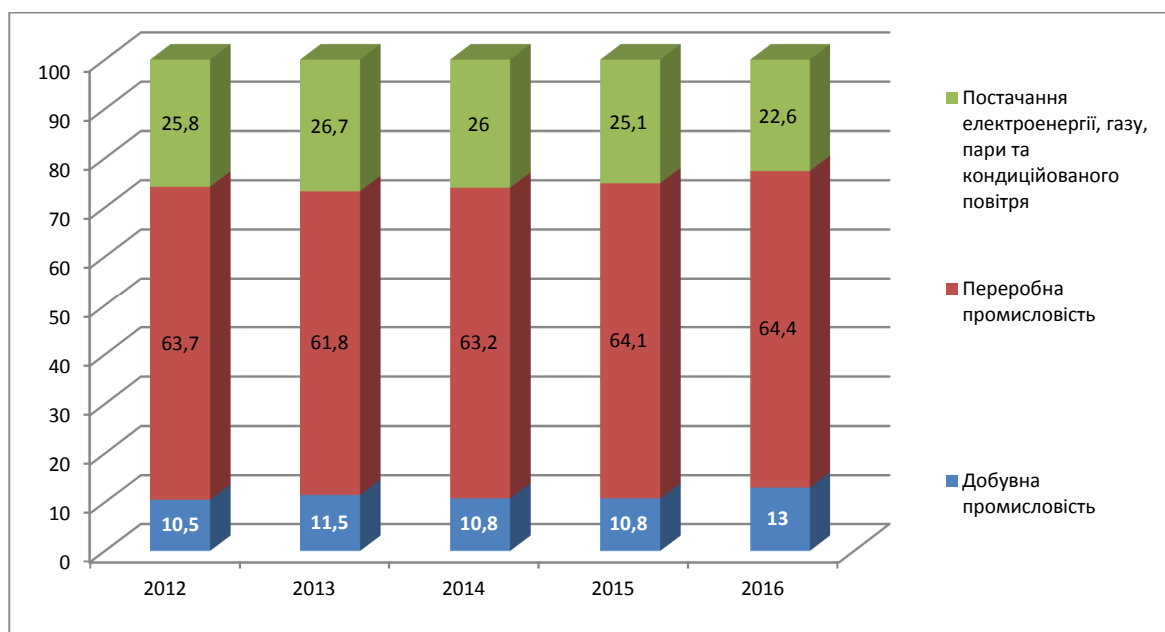

Рис. 2. Структура реалізованої промислової продукції в Україні у 2012-2016 роках, % (складено автором на основі [2])

Так, на кінець 2016 року частка переробної промисловості в структурі реалізованої промислової продукції в Україні склала 64,4%, що на 0,7% більше порівняно з 2012 роком. Крім цього, частка постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря в даній структурі склала 22,6%, що на 3,2% менше, ніж у 2012 році. Найменша частка в структурі реалізованої промислової продукції в Україні припадає на добувну промисловість. Даний показник в 2016 році склав 13%, що на 2,5% більше порівняно з 2012 роком. В структурі реалізованої промислової продукції за регіонами

у 2016 році левова частка припадає на Дніпропетровську область (17%), Донецьку області (10,7%), Запорізьку область (7,6%), а також на Харківську область (6,4%). В свою чергу, найменша частка припадає на Закарпатську область (0,8%), Тернопільську область (0,8%), а також Чернівецьку область (0,4%).

Кількість суб'єктів господарювання в промисловій галузі в Україні на кінець 2016 року становила 134484 од., що на 20456 од. або на 17,9% більше порівняно з 2012 роком. Така динаміка була зумовлена зростанням кількості промислових фізичних осіб-підприємців – на 21497 од. або на 30,4% (табл. 3).

Таблиця 3

Кількість суб'єктів господарювання та зайнятих працівників на промислових підприємствах в Україні у 2012-2016 роках *

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	Абсолютне відхилення, +/-	Відносне відхилення, %
Кількість суб'єктів господарювання, од.	114028	121244	131491	135149	134484	20456	117,9
в т.ч.							
підприємства	43356	49130	42187	42564	42315	-1041	97,6
фізичні особи-підприємці	70672	72114	89304	92585	92169	21497	130,4
Кількість зайнятих працівників, тис. ос.	3209,6	3103,7	2606,3	2417,8	2263,2	-946,4	70,5

* Складено автором на основі [2].

Проте незважаючи на це, протягом 2015-2016 років кількість суб'єктів господарювання в промисловій галузі скоротилася на 665 од. або на 0,5% за рахунок зменшення промислових підприємств – на 249 од. або на 0,6% та фізичних осіб-підприємців – на 416 од. або на 0,4%. Також, варто зазначити, що в структурі суб'єктів господарювання в промисловій галузі в Україні у 2016 році левова частка припадає на фізичні особи-підприємці (68,5%).

Щодо кількості зайнятих працівників на промислових підприємствах, то даний показник протягом

2012-2016 років зменшився на 946,4 тис. ос. або на 29,5% і на кінець 2016 року становить 2263,2 тис. ос.

Не зважаючи на негативні явища в діяльності промислових підприємств, позитивним є те, що протягом останніх п'яти років спостерігається зростання середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників. Так, на кінець 2016 року штатні працівники промислових підприємств отримували заробітну плату в розмірі 5902 грн на місяць, що на 2405 грн або на 68,8% більше порівняно з 2012 роком, коли вони отримували зарплату в розмірі 3497 грн на місяць (рис. 3).

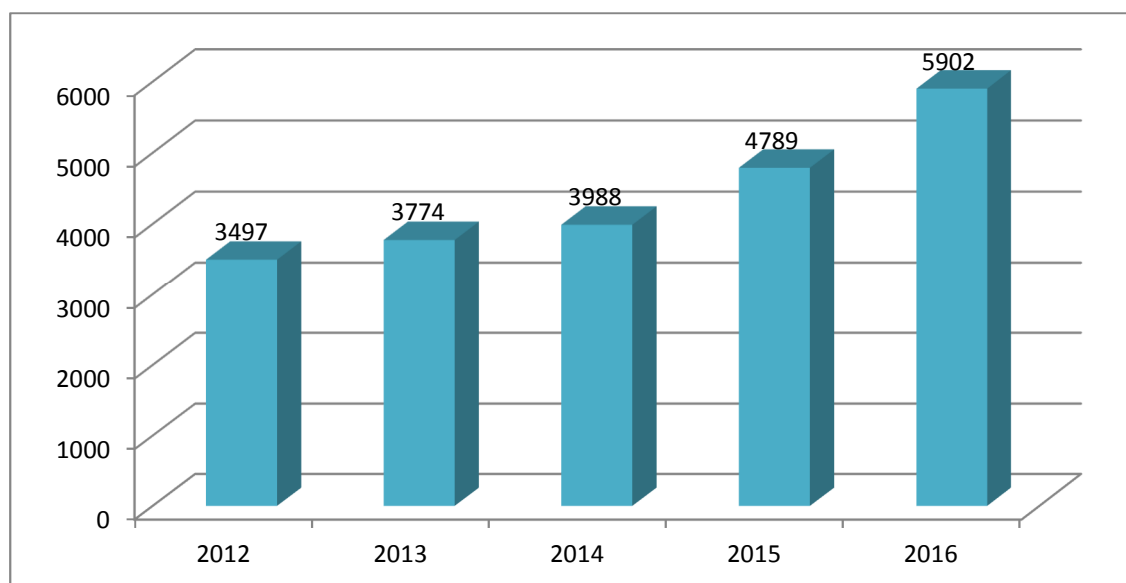

Рис. 3. Динаміка середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників на промислових підприємствах в Україні у 2012-2016 роках, грн (складено автором на основі [2])

Крім цього така ж динаміка спостерігається у всіх видах промисловості в Україні (табл. 4).

Так, протягом 2012-2016 років спостерігається зростання середньомісячної номінальної заробітної плати штатних працівників на підприємствах добувної промисловості – на 3537 грн або на 71,8%, переробної промисловості – на 3443 грн або на 111,1%, а також

постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – на 5529 грн або на 133,7%. Найбільші витрати на оплату праці підприємств промисловості у 2016 році спостерігалися у Дніпропетровській області (19584,1 млн грн) та Донецькій області (15702,9 млн грн), а найменша – у Тернопільській області (1125,9 млн грн), Херсонській області (1188,2 млн грн), а також у Чернівецькій області (635 млн грн).

Таблиця 4

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників за видами промисловості в Україні у 2012-2016 роках, грн*

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	Абсолютне відхилення, +/-	Відносне відхилення, %
Добувна промисловість	4923	5289	5445	6164	8460	3537	171,8
Переробна промисловість	3097	3311	3570	4477	6540	3443	211,1
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	4134	4524	4885	5462	9663	5529	233,7

* Складено автором на основі [2].

Крім цього, протягом 2013-2016 років промислові підприємства в Україні працювали збитково. Порівнюючи 2012-2015 роки, можна зробити висновок, що збиток промислових підприємств з кожним роком збільшувався (рис. 4).

Так, у 2013 році даний показник збільшився на 30968,3 млн грн порівняно з 2012 роком, у 2014 році – на 174549,8 млн грн порівняно з 2013 роком, а у 2015

році – на 9537 млн грн порівняно з 2014 роком. Протягом 2015-2016 років збиток вітчизняних промислових підприємств скоротився на 176412 млн грн. Загалом, їх збиток на кінець 2016 року склав 11855,9 млн грн, що на 38643,1 млн грн або на 55,8% менше порівняно з 2012 роком. Також протягом останніх п'яти років в Україні спостерігається зменшення частки підприємств, які отримали прибуток на 13,3%.

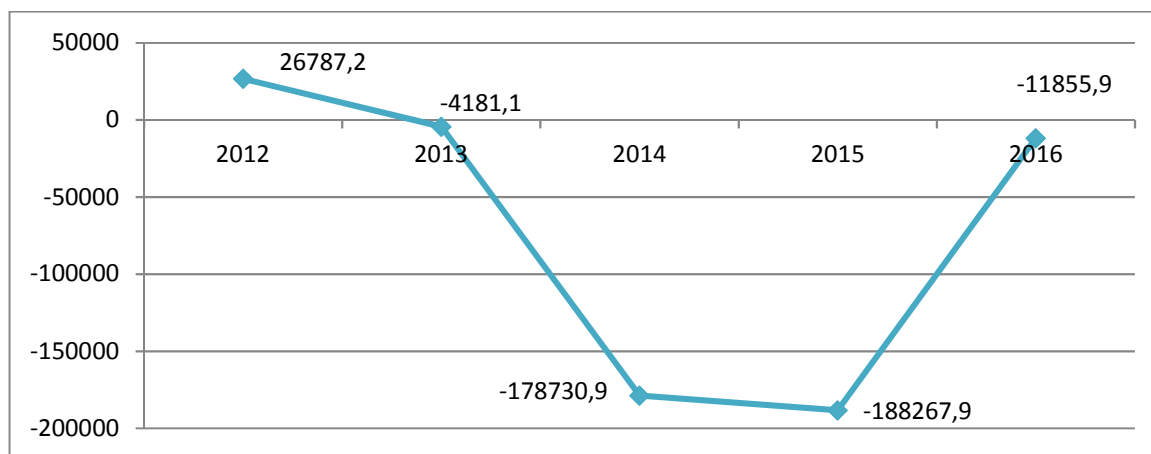

Рис. 4. Динаміка чистого прибутку (збитку) промислових підприємств в Україні протягом 2012-2016 років, млн грн (складено автором на основі [2])

В свою чергу, з рис. 5 бачимо, що частка підприємств, які отримали збиток зросла на 13,3%.

Отже, не зважаючи на те, що промислові підприємства в Україні протягом останніх років працювали збитково, все таки серед них переважають підприємства, які отримали прибуток.

Показник рентабельності підприємств виступає найвагомішим показником оцінки ефективності діяльності підприємств. Щодо показника рентабельності підприємств в промислової галузі в Україні, то він з кожним роком зменшувався (рис. 6).

Так, у 2013 році даний показник скоротився на 0,4% порівняно з 2012 роком, у 2014 році – на 1,4%

порівняно з 2013 роком, у 2015 році – на 0,7% порівняно з 2014 роком, а у 2016 році – на 0,4% порівняно з 2015 роком. Загалом протягом 2012-2016 років рентабельність промислових підприємств в Україні скоротилася на 2,9%. Таке зниження даного показника є катастрофічним для промисловості України.

Найбільший показник рентабельності промислових підприємств спостерігається у добувній промисловості. На кінець 2016 року він склав 5,8%, що на 8,9% менше порівняно з 2012 роком. Також зменшення рентабельності промислових підприємств спостерігається у переробній промисловості (на 1,4%) та у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (на 3,4%).

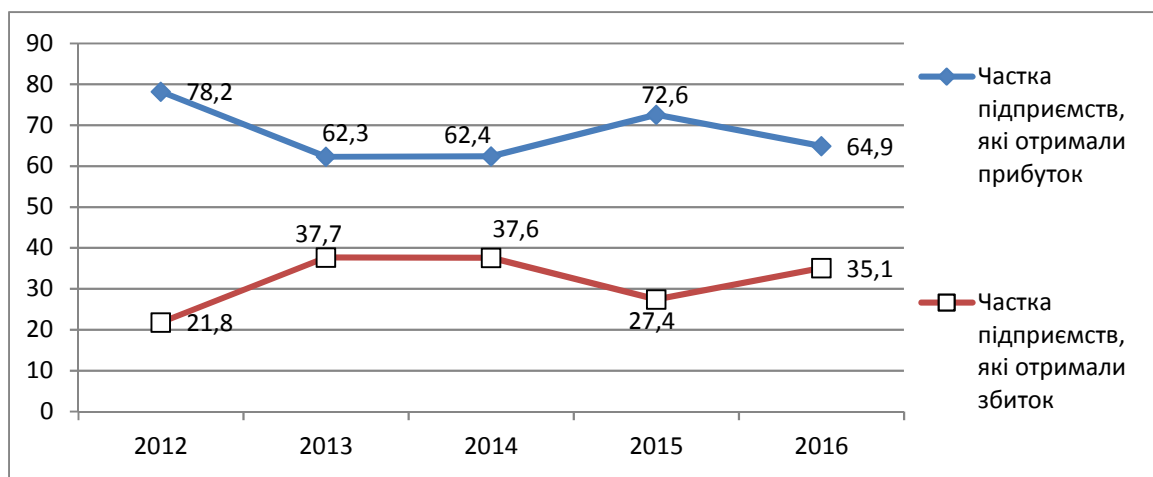

Рис. 5. Динаміка частки підприємств, які отримали прибуток та збиток в Україні у 2012-2016 роках, % (складено автором на основі [2])

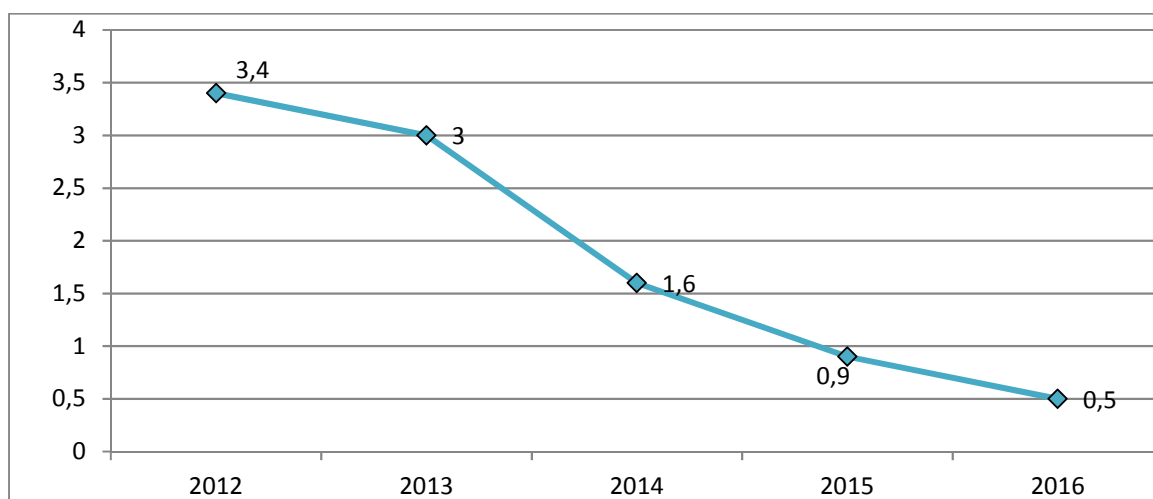

Рис. 6. Динаміка рентабельності промислових підприємств в Україні у 2012-2016 роках, % (складено автором на основі [2]).

Інвестиційна спроможність зумовлюється насамперед фінансовим потенціалом промислових підприємств, які помітно зменшилися через зменшення обсягу реалізації промислової продукції. У 2016 році

сума капітальних інвестицій в промисловість України склала 108635,2 млн грн, що на 13669,3 млн грн або на 14,4% більше порівняно з 2012 роком (рис. 7).

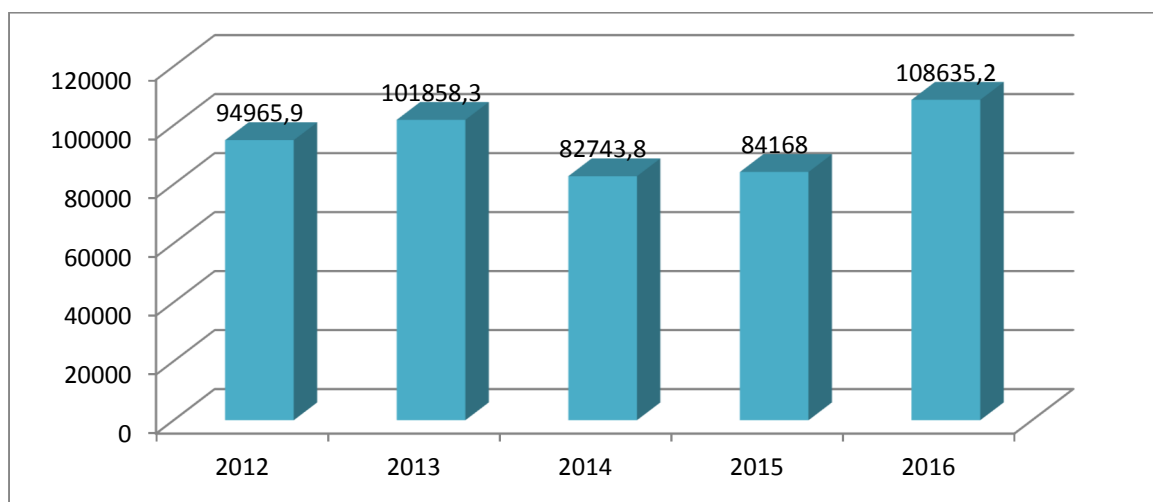

Рис. 7. Динаміка капітальних інвестицій в промисловість України протягом 2012-2016 років, млн грн (складено автором на основі [2])

Крім цього, у 2016 році зростання капітальних інвестицій спостерігається у переробній промисловості (на 16927,7 млн грн або на 44,5% порівняно з 2012 ро-

ком) та у постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (на 3701,8 млн грн або на 14,1% порівняно з 2012 роком) (табл. 5).

Таблиця 5

Капітальні інвестиції за видами економічної діяльності, млн грн*

Показник	2012	2013	2014	2015	2016	Абсолютне відхилення, +/-	Відносне відхилення, %
Промисловість	94965,9	101858,3	82743,8	84168,0	108635,2	13669,3	114,4
Добувна промисловість	30707,5	23229,6	18287,8	17246,3	21740,0	-8967,5	70,8
Переробна промисловість	38074,5	43025,6	41040,5	44563,1	55002,2	16927,7	144,5
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	26183,9	33635,0	22580,0	21039,9	29885,7	3701,8	114,1

* Складено автором на основі [2].

Однак, у добувну промисловість капітальні інвестиції скоротилися на 8967,5 млн грн або на 29,2% порівняно з 2012 роком і на кінець 2016 року становлять 21740 млн грн. Також, варто зазначити, що в структурі капітальних інвестицій в промисловість України у 2016 році лівова частка припадає на переробну промисловість (50,6%).

Зниження рівня капітальних інвестицій підтверджує проблеми у фінансовому забезпеченні на промислових підприємствах України, зокрема проблеми сповільнення темпу зростання основного капіталу. Отже, наявні причини уповільнення інвестиційної активності вітчизняних промислових підприємств можна вирішувати за допомогою внутрішнього коригування та зовнішнього втручання. Для того, щоб утримати промисловість України на належному рівні потрібно перерозподіляти внутрішні інвестиційні потоки та самофінансування.

Серед проблем промислового комплексу в Україні можна виділити наступні:

1. Недосконала законодавча та нормативно-правова база, несформоване інституційне середовище. Урядові програми та нормативно-правові акти носять переважно формальний, фрагментарний, непослідовний характер.

2. Державне управління інноваційним розвитком промислового комплексу відбувається неорганізовано та хаотично, не зважаючи на інвестиційне забезпечення і відповідний контроль.

3. Відсутність стимулів до зростання інноваційної діяльності і обміну технологіями, що веде до уповільнення НТП держави.

4. Промислове виробництво в Україні переважно є експортно-орієнтованим, а реакція більшості підприємств, які виробляють промислову продукцію, на зміни у зовнішньому середовищі є недостатньою та неоперативною.

5. Великий рівень затратомісності, матеріало- та енергоємності промислового виробництва.

6. Достатньо великий рівень зносу основних засобів промислового виробництва.

Впродовж останніх трьох років в Україні відбулася втрата значної частини промислового потенціалу. Бойові дії на Сході країни та безліч проблем, які присутні у промисловій галузі продовж багатьох років, збільшили негативну динаміку, що супроводжується зни-

женням рівня виробництва та реалізації промислової продукції. Все це зумовлює потребу в державному регулюванню негативними наслідками промислового розвитку та відродженні економічного зростання, що полягає у формуванні та виконання продуктивної промислової політики, яка поєднувала б активну роль держави і ринкових механізмів.

Висновки. Проведений аналіз сучасного стану промисловості України свідчить про те, що на даний час порушено стабільну діяльність промислових підприємств. Дестабілізуючими факторами при цьому можна визначити наступні: скорочення об'ємів закордонних замовлень на промислову продукцію; збільшення рівня відпускних цін на промислову продукцію; скорочення кількості зайнятих працівників; переривання міжрегіональних взаємовідносин, що спричинено воєнним протистоянням на Донбасі. Все це дає змогу зробити висновок про те, що негативні тенденції протягом останніх років в роботі промислового комплексу України спричинили зменшення рівня конкурентоспроможності даної галузі. Все це примушує промислові підприємства самотужки розв'язувати власні проблеми. Керівництво даних підприємств ухвалюють серйозні рішення стосовно технічного удосконалення, переобладнання, зростання рівня інноваційного та кадрового потенціалів. Подібні заходи дадуть змогу покращити якість та модернізувати процес виробництва промислової продукції, а це, в свою чергу, виведе дану продукцію на новий рівень та підвищить рівень конкурентоспроможності в подальшому.

Список використаних джерел

1. Кіндзерський Ю.В. Антикризова промислова політика: варіант вітчизняного концепту / Ю.В. Кіндзерський // Вісник НАН України. – 2016. – № 10. – С. 27-42.
2. Офіційний сайт державної служби статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Юсупова Т.М. Дослідження проблем вітчизняної промисловості в контексті пошуку шляхів відродження її економічного потенціалу / Т.М. Юсупова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 43. – С. 107-110.